

# Reflexioner över ett sekel med Rig

Mats Hellspong

Tidskriften Rig fyller i år 100 år. I denna artikel skall jag försöka teckna en bild av Rigs utveckling under denna långa tid. Det blir fråga om axplock ur innehållet, det kan inte bli annat med 400 häften att arbeta med. Jag skall redovisa hur Rigs policy har växlat under åren, hur den kulturhistoriska profilen har förvaltats och förändrats. Jag gör det i egenkapen av mångårig och flitig skribent i Rig, som redaktör i 14 år och, bör det väl understrykas, som etnolog. Det senare innebär att jag särskilt kommer att granska Rigs etnologiska innehåll, även om Föreningen för svensk kulturhistoria, som länge var Rigs utgivare, haft vidare syften än att företräda etnologi eller folklivsforskning. En utpräglad etnologisk tidskrift har Rig endast varit under andra hälften av det gångna seklet.

Det började vintern 1917–1918. Då fördes diskussioner bland humanistiska forskare i Stockholm kring möjligheten att starta en vetenskaplig tidskrift för uppsatser på det kulturhistoriska fältet. Så småningom ledde planerna till ett konstituerande sammanträde den 12 april på Strand Hotell. Till att leda förhandlingarna utsågs förre riksantikvarien Oscar Montelius och till sekreterare vid mötet fil. dr Sune Ambrosiani. Man beslöt vid detta möte att bilda Föreningen för svensk kulturhistoria. En styrelse med representanter för museer, ämbetsverk, olika akademiska ämnen och även näringslivet utsågs. Den 7 maj hölls föreningens första allmänna sammanträde i Svenska läkarsällskapets hörsal i Klara. Vid båda dessa sammanträden följdes för-

handlingarna av föredrag. Den 12 april talade fil. lic. Martin Olsson om ”Kistformer från Riddarholmskyrkan i Stockholm” och den 7 maj fil. dr Nils Lithberg om ”Till allmogekulturens geografi”.

Traditionen att vid allmänna sammankomster lyssna till föreläsningar skulle komma att leva vidare i flera decennier. Men föreningens huvudsakliga uppgift redan från starten var att starta en tidskrift, som fick namnet Rig. Namnet hämtades från den poetiska Eddans dikt ”Sången om Rig”. I denna dikt berättas om hur guden Heimdal, även kallad just Rig, en gång vandrade bland människorna på jorden. Han besöker ett fattigt hem, ett bondehem och ett herrskapshem. Där avlar han under natten barn med kvinnorna, som senare föder sönerna Träl, Bonde och Jarl, och Rig blir härigenom skapare av de olika samhällsskikten. Berättelsen, som inte blivit bevarad i sin helhet, brukar betraktas som den äldsta utförliga och konkreta skildringen av samhällsklasserna i Norden. Redan symboliken i namnet visar att ambitionen från början var att låta alla samhällsklassers kulturhistoria vara ämnet för tidskriften. Rig utgavs från början med fyra häften årligen och den traditionen har fortsatt under hela dess sekellånga historia. Skall man vara noggrann så utgavs de fyra häftena under 1920-talet som två dubbelhäften.

De två föredragen från mötena våren 1918 trycktes redan i Rigs första häfte, Martin Olssons föredrag om kistor i Riddarholmskyrkan dock som ett kortare referat. Nils Lithbergs

föredrag ”Till allmogekulturens geografi” publicerades däremot i sin helhet i tidskriftens första nummer. Lithberg tillträdde just 1918 den då inrättade professuren i folklivsforskning vid Nordiska museet, den s.k. hallwylska professuren, den första i landet i detta ämne. Hans uppsats har karaktären av en programförklaring för det nya akademiska ämnet och det kan därför finnas skäl till att göra några kommentarer till just denna uppsats.

Vad Lithberg i sin uppsats ville ge var pedagogiska exempel på hur den klassiska allmogekulturens föremål varierat i utseende från ett geografiskt område till ett annat. Som åskådligt material valde han s.k. linfästen, de redskap som kvinnor som arbetade med handslända och senare med spinnrock måste använda sig av för att fästa upp linet på. Lithberg urskiljer några huvudtyper, nämligen linkäppar, de ur dem utvecklade linhuvudena, de nordsvenska kusttyperna och de spolförmiga linfästena. Linkäpparna hade en tydlig koncentration till Dalarna medan linhuvudena också förekom där men även i Härjedalen och Hälsingland. De nordsvenska kusttyperna fanns längs Norrlandskusten men också i Roslagen och vid Smålands östersjö-kust. De spolförmiga linfästena hade en koncentration till Västsverige, särskilt till Halland och Västergötland. Lithberg tycker sig se tre geografiska huvudområden i sitt material: det nordsvenska inlandsområdet, det nordsvenska kustområdet och det sydvästsvenska området.

Det är målet för den diffusionistiska etnologin, att kartlägga allmogekulturens artefakter, både viktiga och perifera redskap och seder, för att sedan kunna föra resonemang om kulturens ursprung och vandringsvägar, som träder oss till mötes i Lithbergs uppsats i Rig 1918. Linkäpparnas område, det nordsvenska inlandet, framstår som den ålderdomligaste regionen. Lithberg erinrar om att detta är området för kubbstolarna, de snidade kronstängerna och en länge kvardröjande vana att bruka

den gamla runskriften bland många andra ålderdomliga drag. Han pekar med en rad exempel på kulturella likheter mellan andra svenska regioner och grannbygder i Norge och Danmark. Likheterna förklaras gärna med möjligheterna till kommunikationer mellan bygder, via sjöar och kuster, älvar och handelsstråk.

Inte minst intressant är Lithbergs karakteristik av Gotland, hans egen hemö. Han ser den gotländska allmogekulturen som torftig, i avsaknad av till exempel folkliga dräkter och folkkonst. Men samtidigt utsatt för påverkan från alla möjliga håll. ”Alla havets vindar ha gått över ön och gjort dess odling, åtminstone till det yttre, till den mest odifferentierade av Sveriges allmogekulturer, med lån från borgarligena och folkliga kulturer runt Östersjön.” Och även från längre håll än Östersjön skulle man vara frestad att tillägga, man kan hänvisa till den egenartade gotländska folkliga idrotten, som i mycket härstammar från Friesland och Holland.

Lithberg börjar sin artikel med att med hjälp av några enkla föremål demonstrera de kulturella gränserna för den gamla allmogekulturen, diskuterar sedan längs vilka vägar som spridningen över landet kan ha gått till och ger därefter utblickar över hela Europa och uttalar sig om vad som måste ses som relikter av en en gång vitt spridd europeisk folklig kultur. I sin egenskap av både arkeolog och etnolog besatt han en djup kunskap om föremålskulturen i hela Europa, väl kända är ju hans insatser under många års arkeologiska utgrävningar vid Schloss Halwyl i Schweiz. Den magistrala artikel som inleder Rigs första nummer 1918 är än i dag högst läsvärd som en bild av folklivsforskningens ställning och ambitioner för exakt ett sekel sedan.

Det finns i Rig 1918 ytterligare en intressant artikel av Nils Lithberg som denna gång visar honom som ämneshistoriker. Den heter ”Svensk folklivsforskning under sista halvsekllet”. Den första delen av denna artikel är en översikt av hur intresset för studier av den

folkliga svenska kulturen växt fram sedan mitten av 1800-talet. En milstolpe var Nils Gabriel Djurklous initiativ 1856 till bildandet av en förening för ”Nerikes folkspråk och fornminnen”, som sedan under 1860-talet följdes av likadana föreningar i de flesta svenska landskap. En annan var utgivandet 1868 av Gunnar Olof Hyltén-Cavallius bok *Wärend och wurdarne*, där ämnesbegreppet etnologi användes för första gången. Parallellt med detta men något senare skedde grundandet av det ena efter det andra av de svenska läns museerna, där Smålands museum i Växjö följdes av Nordiska museet, Gotlands fornsal och Kulturen i Lund. Lithberg redogör också för hur intresset för dialektforskning växte fram vid nationerna vid universiteten och hur de flesta av dessa nationsföreningar så småningom gick upp i Uppsala landsmålsförening. Redan 1878 startade den tidskrift som i dag är känd som Svenska landsmål och svensk folkkultur, och som i dag ges ut av Kungl. Gustav Adolfs Akademien. Så småningom når Lithberg 1900-talets början och då övergår hans artikel till att bli en polemisk skrift riktad mot Carl Wilhelm von Sydow i Lund. Bakom ligger striden kring vilken inriktning som den nu snart etablerade folklivsforskningen skall få vid universiteten. von Sydow förespråkar folkminnesforskning i dansk eller finsk tappning, Lithberg ett samlat ämne där materiell, social och andlig kultur samsas under en rubrik som folklivsforskning eller etnologi. Den striden avgjordes till Lithbergs fördel när han just detta år fick den nya professuren vid Nordiska museet med beteckningen ”Nordisk och jämförande folklivsforskning”. I en artikel i RIG 1919 går Carl Wilhelm von Sydow i svaromål mot Lithbergs argumentation.

Nils Lithbergs efterträdare som professor i Stockholm Sigurd Erixon medverkade inte så ofta i RIG, i varje fall om man beaktar vilket omfattande författarskap han lämnat bakom sig. Ett par viktiga bidrag lämnade han dock. 1919, tidskriftens andra år, medverkade han

med den betydelsefulla uppsatsen ”Svenska gårdstyper”. Erixon hade i början av förra seklet varit strängt sysselsatt med att kartlägga och analysera de olika typerna av bondgårdar, som man historiskt sett haft i Sverige under senare sekler. Artikeln i RIG är ett slags första översiktlig rapport från denna forskning och man kan nog säga att han redan här slår fast den bild av gårdstyperna i landet som sedan blivit mer eller mindre bestående. Erixons uppsats är mycket rikt illustrerad. Detsamma gällde för övrigt även för Lithbergs artikel ”Till allmogekulturens geografi” i RIG 1918. Redan här har vi en tydlig skillnad gentemot publiceringar i RIG från de senaste decennierna. Den diffusionistiska forskningen krävde en rikedom på åskådliga exempel för att läsaren skulle kunna följa författarens resonemang, som ju i grunden rörde förekomsten av kulturella variationer och deras geografiska spridning och förankring.

RIG inleder med andra ord sin verksamhet med några magistrala etnologiska uppsatser. Men tidskriften var från starten ingalunda förbehållen folklivsforskningen, även om jag i denna översikt särskilt kommer att uppehålla mig vid viktigare etnologiska bidrag. RIGs förste redaktör var fil. dr Sune Ambrosiani (1874–1950), mycket brett verksam som historisk forskare, anställd vid Nordiska museet. Han var tidskriftens redaktör 1918–1932. Om man försöker bilda sig en översiktlig uppfattning om RIGs innehåll under denna tid, skulle resultatet kunna bli följande. Arkeologin hade länge en stark ställning i tidskriften. Tre fjärdedelar av årgången 1919 utgjordes av ”Studier tillägnade Oscar Almgren 9/11 1919”, det vill säga en festskrift till arkeologiprofessorn Almgren i Uppsala på hans femtioårsdag. Det betyder att den dominerande delen av årgång 1919 var helt arkeologisk. Men generellt kan man nog säga att det rådde balans mellan arkeologiska och etnologiska bidrag i RIG under 1920-talet. Också flera andra humanistiska discipliner fanns företrädade och många artiklar förenades i ett

intresse för kulturella gränser och ett geografiskt jämförande perspektiv. Man kan exemplifiera med ortnamnsforskaren Jöran Sahlgrens uppsats "Forntida svenska kulturprovinser och kulturvägar" 1920, den danske folkloristen Thorkild Gravlunds uppsats "Danske bygdegrændser" 1921 och arkeologen Birger Nermans uppsats "Svenskarna i Ostbaltikum under vikingatiden" 1927. Såväl arkeologer som konsthistoriker, historiker och folklivsforskare skrev flitigt i *Rig* under 1920-talet. Många namnkunniga humanister medarbetade i tidskriften, som T. J. Arne, Sune Lindqvist, Henrik Cornell, Sigurd Wallin och Bengt Thordeman för att bara ta några namn ur mängden. För dagens läsare, såväl studenter som intresserad allmänhet, kan säkert författarnas bedövande lärdom och artiklarnas detaljrikedom verka förstummande. Men att botanisera i 1920-talets *Rig* har inte bara ett lärdomshistoriskt intresse. Mycket är ännu högst läsvärt, som Nils Ahnlunds spränglärda uppsats om "Svinnegarns källa" år 1922, Birger Nermans spekulativa men fascinerande försök att klarlägga kungarna i ynglingaätten ("Hur länge har ynglingaätten regerat i Sverige?" från 1920) eller Gideon Danells sakliga och pedagogiska redogörelse för den svenska befolkningen vid den estniska kusten 1922, skriven just när den nya estniska republiken inledde sin något osäkra tillvaro.

Föreningen för svensk kulturhistorias förste ordförande var arkeologen Oscar Montelius. Efter hans död 1921 övertog universitetskanslern och förre statsministern Carl Swartz ordförandeskapet. Efter hans död 1926 blev justitierådet Johannes Hellner föreningens ordförande. I fortsättningen axlade den ena högre juristen eller ämbetsmannen efter den andra sysslan, nära nog hela seklet ut. Föreningens skattmästare var vanligen en kulturhistoriskt intresserad företrädare för näringslivet. Direktören Sten Westerberg, VD i Svenska Jästfabriks AB, hade denna roll under mycket lång tid, från 1921 och ända till

sin död 1956. Westerberg, som frikostigt stödde föreningen, efterträddes av sonen Bo, som också verkade som skattmästare länge, nämligen till 1980. En kanske mer oväntad ledamot av styrelsen var Sigfrid Hansson, riksdagsman och senare generaldirektör för Socialstyrelsen, äldre bror till Per-Albin Hansson. Han satt i föreningens styrelse större delen av 1930-talet och till sin död 1939.

Föreningen hade som nämnades inledningsvis inte bara utgivningen av *Rig* på programmet. Man hade länge årligen ett antal föreningsmöten varje år, till en början oftast på Läkarsällskapet i Klara eller på Svenska Teknologföreningens lokaler vid Brunkebergs torg, men även ibland på till exempel Konstakademien. När Stockholms högskolas nya byggnad på Norrtullsgatan blev färdig 1929 lade man gärna mötena dit. På 1930-talet förledes möten också ofta till Skansens Nyloft eller till olika hotell och restauranger. En stor del av uppsatserna i *Rig* på 1920-talet var ursprungligen föredrag som året innan hållits på föreningens möten.

De täta banden mellan den kulturhistoriska forskningen i bred mening och museerna är ett slående drag i *Rig* på 1920-talet. Nya museer presenteras ofta i spalterna. Frågan vad man skall göra med historiskt intressanta byggnader, som hotas av förfall eller hårdhänta ombyggnader, diskuteras inte sällan. Möten i Svenska Fornminnesföreningen, Svenska Museimannaföreningen och Föreningen för svensk kulturhistoria refereras mycket utförligt, inkluderande föredrag och diskussioner. Men huvudändamålet med Föreningen för svensk historia var ändå att som det uttrycks i 1918 års årgång att "söka skaffa en organisation för att bereda möjligheter för publikationer åt forskare inom de rent kulturhistoriska arbetsområdena". En följd av detta var att recensioner till en början inte spelade någon större roll i tidskriften. Det förekom ett antal litteraturanmälningar i *Rig* under 1920-talet men inte många. Endast i årgång 1924 finns en mindre avdelning för recensio-

ner. Redaktören Ambrosiani svarade för flest recensioner under 1920-talet, nämligen fyra stycken.

1932 lämnade Sune Ambrosiani redaktörskapet för Rig. Han hade varit en ofta förekommande skribent i tidskriften under 1920-talet. Han skrev om skiftande ämnen, ibland kortare uppsatser men ofta lärorika och underhållande, som till exempel "Till bordsknivens och gaffelns historia" år 1929. Han skulle fortsätta att medarbeta i Rig ända till sin död 1950. Ny redaktör 1932 blev Salomon Kraft. Han var docent i historia och vid den tidpunkten lektor vid Högre allmänna läroverket för flickor på Norrmalm i Stockholm. Senare blev han rektor i Malmö. Kraft var Rigs redaktör 1932–1946 men skrev relativt sparsamt i tidskriften, huvudsakligen då recensioner.

Med den nya redaktionen fick tidskriften en modernare layout från 1932. Bidragen delades nu in i uppsatser, "Strödda meddelanden och aktstycken" (kortare artiklar) och "Översikter och granskningar" (recensioner). Det var en uppdelning som i stort sett skulle bli bestående nästan hela 1900-talet. Det betydde med andra ord att en särskild recensionsavdelning tillkom. Alltjämt utgavs Rig i två dubbelhäftan årligen, nu om sammanlagt drygt 200 sidor. På 1920-talet hade sidantalet växlat en del år från år, kanske av ekonomiska skäl. Nu under Krafts ledning ökade antalet recensioner i Rig, till en början långsamt, från 1930-talets slut i något snabbare takt.

Under 1930-talet började intendenterna vid Nordiska museet Sigfrid Svensson och Gösta Berg att spela en mer aktiv roll i Rig. Bägge ingick nu i Föreningens styrelse. Berg skrev sitt första större bidrag till Rig 1933. Det hette "Nordskandinaviskt – nordeuropeiskt" och är intressant på flera sätt. För det första ger det en god bild av Bergs sätt att arbeta med etnologiska ämnen. Han skriver inledningsvis:

Vid genomgången av etnologiska källskrifter av skilda slag kan varje intresserad samlare icke underlåta att göra anteckningar också om saker



1. Amanuensen (sedermera styresmannen) Gösta Berg vid en kamera monterad på stativ under en byundersökning i Dalarna. Foto: Nordiska museet, Stockholm.

och ting, som falla utanför själva brännpunkten för hans aktuella intressen. Icke alltid blir man i tillfälle att ställa sådana liksom i förbigående gjorda annotationer till kollegers och vänners förfogande, när de upptaga respektive ämnen till grundligare behandling i ett vidare sammanhang. Å andra sidan erbjuder även ett dylikt material mången gång värdefulla bidrag till kännedomen om kulturutvecklingen och dess olika detaljer. Att finna en form för dess offentliggörande utan alla anspråk på fullständighet ter sig därför som en fråga av betydelse. I det följande har ett försök gjorts att publicera en del notiser av denna karaktär, samlade kring ett knippe ämnen, i sig själv icke så betydelsefulla men likväl av den art, att de ge möjlighet till utblick över vidare områden inom det etnologiska forskningsområdet.

Vad Berg här syftar på är hans metod att vid läsning i skiftande skrifter och källor ständigt göra anteckningar om kulturhistoriskt intressanta detaljer eller förhållanden, som han se-

dan samlade i excerpter för eventuell framtida användning. Gösta Berg blev med tiden känd för sin mycket stora excerptsamling, som han generöst lät andra forskare vid behov ta del av; jag har själv på 1990-talet haft förmånen att få använda hans excerpter. Jag skulle tro att Mats Rehnberg lärde sig denna metod av Berg, han tillämpade den i varje fall under flera decennier. Den leder lätt till att forskaren får hålla flera olika undersökningar gående på sparlåga under mycket lång tid, innan materialet slutgiltigt analyseras och trådarna kan dras ihop.

Det andra intressanta i Bergs uppsats 1933 är det diffusionistiska perspektivet. Det ”knippe ämnen” han här ovan talar om var knipholkar, torsionsfällor och användningen av björksav som dryck. Det är dessa ”i sig själv icke så betydelsefulla” ämnen som ger honom möjlighet att öppna vidare perspektiv kring utbredning, spridningsvägar och kontakter mellan folk och regioner. Ett annat exempel i *Rig* på 1930-talet på samma vetenskapliga ambitioner är Sigurd Erixons uppsats ”Hur Sverige och Finland mötas. Ett etnologiskt-kulturgeografiskt bidrag” från 1938. Här är det främst diverse jordbruksredskap som är spårelementen.

Under Krafts redaktörstid på 1930-talet började man övergå till utgivning av *Rig* i fyra häften årligen mot två dubbelhäften tidigare. Hela omfånget var detsamma, ungefär 60 sidor per enkelhäfte, 250 sidor för en hel årgång. Sidantalet växlade dock fortfarande år från år. *Rigs* ekonomi var nämligen ständigt ansträngd. Man hade tidvis statsanslag, men tidvis inte. Ekonomiskt var tidskriften beroende av stöd från privatpersoner, vilket man också tycks ha fått varje år. Jag har redan tidigare nämnt föreningens generöse mångåriga skattmästare Sten Westerberg, en annan återkommande donator var bergsingenjören, bruksdisponenten och bergshistorikern Carl Sahlin, som 1918–1932 var föreningens vice ordförande. Traditionen med medlemsmöten upprätthölls, man hade i regel tre sådana per

år. Oftast höll då en medlem eller en gäst ett föredrag, men dessa trycktes nu mer sällan än tidigare i följande års *Rig*. Mötena kunde också innehålla debatter, museibesök eller endagsutflykter till ett kulturhistoriskt intressant objekt i Stockholmstrakten. Den akademiska bredden i artiklarna var alltså stor. Möjligen hade de arkeologiska bidragen blivit litet färre. Kulturhistoria tolkades generöst.

Från 1947 övertog Gösta Berg och Gösta von Schoultz redaktörskapet. Bägge var då intendenten vid Nordiska museet. Från år 1949 anges på omslaget att tidskriften utges av Föreningen för svensk kulturhistoria ”i samarbete med Nordiska museet och Folklivsarkivet i Lund”. Antagligen skedde detta närmande till institutioner av ekonomiska skäl. Utgivningen av *Rig* hade hela tiden från starten varit ett ekonomiskt vågspele. Den hade som nämnts till stor del understötts av intresserade privatpersoner. Ganska många uppsatser i tidiga *Rig* följs av redaktionens tack till välvilliga finansiärer. Men kanske skall anknytningen till Nordiska museet och Folklivsarkivet också ses som tecken på att folklivsforskningen fått eller var på väg att få en mer övergripande ställning i *Rig*. Sigfrid Svensson, som 1947 blivit professor i ämnet i Lund och därmed föreståndare för Folklivsarkivet, hade vid denna tid etablerat sig som en av de mest produktiva bidragsgivarna till *Rig*. 1950 fick tidskriften en ny layout, som i stort sett skulle bli bestående till 1990-talet. Den utmärktes av ordet *Rig* mot en färgbakgrund, som var densamma för årets fyra häften men som växlade år från år. Innehållet i varje häfte angavs på omslaget.

Fram till 1952 upprätthöll man den gamla traditionen med föreningsmöten med föredrag. Ännu under andra världskriget hade man haft två sådana möten årligen, ett vårmöte och ett höstmöte. Efter kriget nöjde man sig snart med ett årligt möte. Och från 1953 hölls detta möte utan föredrag. Nu var utgivningen av *Rig* föreningens enda uppgift. Tan-



2. Seminariet i nordisk och jämförande folklivsforskning på exkursion i nordöstra Skåne under ledning av professor Sigfrid Svensson. Foto: Folklivsarkivet, Lund.

demparet Berg (redaktör) och von Schoultz (redaktionssekreterare) utgjorde redaktionen fram till 1953, alltså även efter att von Schoultz blivit landsantikvarie i Karlstad 1950. 1954–1957 utgjordes redaktionen av Gösta Berg, Mats Rehnberg och Sigfrid Svensson, men från 1958 anges Svensson som redaktör. Han skulle sedan komma att sköta *Rig* från Lund ända fram till 1982.

Nils-Arvid Bringéus, som med tiden skulle bli en av tidskriftens flitigaste bidragsgivare, debuterade med en egen artikel i *Rig* 1950, endast 24 år gammal. Denna artikel, ”Loukkalinnä”. Ett värmländskt begravningsbruk av östeuropeiskt ursprung”, var karakteristisk för den inhemska etnologiska debatten vid mitten av 1900-talet. Den behandlar en begravnings sed, att hänga en vit duk vid begravningshästens selkrok under vägen till kyrkan, som han definierar som en finsk och östeuropeisk sed vilken i Sverige haft särskild utbredning i Värmland. Hans tanke var att den spritts från de till Värmland under senare Vasatiden inflyttade finnarna till även svenska bygder i landskapet. Frå-

gan debatterades även i *Rig* 1965 mellan Gösta Berg och Bringéus, där Berg förundrade sig över att seden aldrig nått andra finnbygder i Sverige och även redogjorde för ett fynd av samma sed i borgerlig sörmländsk miljö under 1800-talet.

Frågan om möjlig spridning av kulturdrag från finnbygder till svenskbygder diskuterades även i Karin Danvers och Julius Ejdestams doktorsavhandlingar, den förra med titeln *Folktraditioner kring vårdagjämningen* (1943), den senare med titeln *Årseldarnas samband med boskapskötsel och åkerbruk i Sverige* (1944). Ejdestam avvisade kategoriskt tanken att finnmarkernas kultur kunde anammas i landskapets rent svenska områden. Sigfrid Svensson, som recenserade båda dessa avhandlingar i *Rig*, ställde sig kritisk till Ejdestams inställning. Man skulle kunna se Bringéus uppsats från 1950 som att han gav sin lärare Svensson understöd i debatten. Även Bringéus menade att seden med begravningsduken spritt sig från finnbygderna.

Debatten om ”loukkalinnä” för oss in på frågan om *Rig* som debattorgan. Jag skulle säga att *Rigs* roll i det avseendet har varit viktig, inte minst för folklivsforskningen. Debatten har inte sällan varit ganska från. Ett tidigt exempel är uppgörelsen mellan folkloristerna Waldemar Liungman och Carl Wilhelm von Sydow under kriget. Liungman ställde frågan ”Är den s.k. finska skolans geografisk-historiska metod numera icke hållbar?” 1941 och fick två år senare ett hätskt hållet svar av von Sydow, ”Finsk metod och modern sagoforskning”. Även Sigfrid Svensson var en boren polemiker. Svensson är den i särklass mest produktive av alla *Rigs* medarbetare under det gångna seklet. Han har skrivit sammanlagt närmare 300 bidrag, huvudsakligen längre eller kortare recensioner men också ett stort antal artiklar. Att de blivit så många beror väl till en stor del på att han var tidskriftens redaktör ovanligt länge, 1958–1982. Det är redaktörens privilegium att själv kunna välja vad man vill skriva om och vilka böcker

man vill recensera och vilka man vill fördela till andra.

Svensson måste ha varit en fruktad kritiker, inte minst som fakultetsopponent. Hans kritik var alltid underbyggd med detaljrik empiri samtidigt som han inte förlorade de stora och principiella linjerna ur sikte. Och han var som sagt utpräglad polemisk och orädd. Ett exempel har jag nyss snuddat vid, oppositionen 1944 på Julius Ejdostams avhandling. Man kan också lägga märke till att han gärna utmanade de mest inflytelserika kollegerna. Redan i artikeln "Vad är nordisk etnologi" 1939 kritiserade han ämnets nestor Sigurd Erixon för att han – i teorin men inte i praktiken – tycktes vilja orientera ämnet i sociologisk riktning. Svensson var en övertygad försvarare av det historiska perspektivet och av föremålsstudiernas plats inom etnologin (eller folklivsforskningen som han hellre sade). Ett annat exempel på detta är hans recension 1962 av *Schwedische Volkskunde*, en festskrift till honom själv. Här kritiserar han kollegan i Stockholm John Granlund för hans försök att med termerna *elementär* och *systematisk* etnologi skilja på två huvudtyper av etnologisk forskning. Svensson har rätt i att termerna är mindre lyckade eftersom de har en starkt värderande klang, men kritiken bottnar djupast sett i en ovilja att acceptera en mer strukturalistisk eller skall vi säga antropologisk syn på den folkliga kulturen. Även i Svenssons i stort erkännssamma anmälan 1952 av Börje Hanssens doktorsavhandling *Österlen*, på vilken han var andre opponent, syns tydligt hans motvilja mot övergripande strukturella perspektiv och inte minst en allergisk hållning till samhällsvetenskaplig terminologi.

En annan polemisk begåvning i svensk etnologi i mitten av 1900-talet var Sven B. Ek, sedermera professor i Göteborg. Hans huvudsakligen på arkivaliskt material grundade avhandling *Väderkvarnar och vattenmøllor* recenserades relativt kritiskt i Rig 1963 av Olov Isaks-son. Det ledde till ett genmäle och replik i ett senare häfte samma år, där parterna

både vidhöll och utvecklade sina argument. Man kan nu i efterhand ana att det kanske också rörde sig om en kraftmätning mellan två forskare, som snart kunde misstänkas konkurrera om en ledig professur. När Nils-Arvid Bringéus publicerade artikeln "Höbågen. Relikt eller innovation?" 1964, svarade Ek, som liksom Bringéus var sökande till professuren i Lund efter Sigfrid Svensson, året efteråt med en egen artikel i samma ämne, "Bågen – ett gammal hömått", där han utsetter Bringéus slutsatser för en systematisk kritik. När Nordiska museets förre sameexpert Ernst Manker gav ut boken *Kvarnarna på Tjörn* 1965 blev han ett lätt offer för kvarnexperten Eks sarkastiska kritik i Rig (1965, 1966). Eks sista större polemiska insats i Rig var hans långa och starkt kritiska anmälan 1981 av den kulturanalytiska etnologins mest kanoniska skrift under slutet av förra seklet, Jonas Frykmans och Orvar Löfgrens *Den kultiverade människan*. Den markerar nästan övertydligt ett skifte i etnologins forskningsutveckling från strikt källkritiskt förankrad historisk forskning till försök till mer syntetiska framställningar av centrala temata i borgerlig kultur och bondekultur. Anmälan ledde till ett långt genmäle från författarna och till nya ironiska repliker från Ek, med rubriker som "Rösten från det förgångna" (1981) och "Recensenten som gladiator" (1983).

I mitten av 1900-talet blev Rig mer och mer att betrakta som en tidskrift för folklivsforskare. Från 1947 har alla redaktörerna varit etnologer. De arkeologiska bidragen började sina redan på 1930-talet. I någon mån har de faktiskt återkommit under de allra senaste decennierna, nämligen då i form av etno-arkeologiska artiklar. Den kulturhistoriskt inriktade konstvetenskapliga forskningen har hela tiden haft ett inte obetydligt utrymme i Rig. Tidskriftens främste skribent på det fältet, Sigurd Wallin, mångårig chef för Nordiska museets högreståndsavdelning, var en mycket flitig bidragsgivare under nästan hela första



halvan av Rigs sekel. Även dräkthistorisk forskning och, om än i mindre omfattning, rättshistorisk fick utrymme i Rig. Idéhistoriska bidrag har blivit allt vanligare under senare decennier.

En annan förändring som började efter andra världskriget var att Rig mer och mer utvecklades till en recensionstidskrift. Under de första decennierna var anmälningarna som nämnts få och ganska kortfattade. Men med tiden växte recensionsavdelningen. Det blev så småningom regel att varje doktorsavhandling i folklivsforskning eller etnologi skulle anmälas i Rig. Ämnets tidigaste avhandlingar, till exempel Sigfrid Svenssons och Gösta Bergs från 1930-talet, hade recenserats i andra tidskrifter. På dessa två disputationer var ämnesföreträdaren Sigurd Erixon själv fakultetens opponent och han föredrog att skriva anmälningar i den tidskrift han själv redigerade, Folk-Liv, som startades 1937. Här recenserade han ämnets tidigaste avhandlingar i Stockholm, Bergs och Svenssons från 1935 och John Granlunds från 1940. Även Dag Trotzigs, Albert Eskeröds och Anna Maja Nyléns avhandlingar från 1940-talet recenserades i Folk-Liv av fakultetsopponenterna. Men från 1950-talet är det inte många avhandlingar i ämnet som inte finns anmälda i Rig. Nästan alltid är det fakultetens opponenter som skrivit recensionerna. Saknas recensioner beror det vanligen på att en utländsk forskare, som inte känt sig bunden till ämneskonventionerna i Sverige, varit opponent. Men ibland har andra skäl spelat in. När Billy Ehn 1987 var opponent på en doktorsavhandling i Göteborg, fann han avhandlingen så pass bristfällig att han i förväg meddelade betygsnämnden att han skulle yrka på ett underkännande. Betygsnämnden utökades då till fem ledamöter. Ehn klagade efteråt över att nämnden vid sammanträdet snarast vänt kritiken mot honom än mot den avhandling som var uppe till behandling. Han kände sig illa behandlad och vägrade blankt att skriva någon recension i Rig. Jag, som då var redaktör,

försökte förgäves övertala honom. Till slut gav han mig sina anteckningar från oppositionen och sa till mig att jag fick skriva i stället för honom. Det gjorde jag också.

Det var inte ovanligt att anmälningar av doktorsavhandlingar i Rig ledde till genmälen och ordväxlingar mellan författare och recensent. Jag gav ovan några exempel på det, nämligen mellan Ejdestam och Svensson 1944 och Ek och Isaksson 1963. Andra exempel kan ges, som Olof Hasslöfs recension 1953 av Johan Pettersson avhandling *Den svenska skagerackskustens fiskebebyggelse* och Gustaf Ränks recension 1958 av Alfa Olssons avhandling *Om allmogens kosthåll*. Båda ledde till polemisk diskussion, mest från i det förra fallet. Genmälen från författaren är ju ingalunda något som inskränkts till doktorsavhandlingar. Jag gav nyss exemplet med Eks anmälan av *Den kultiverade människan* 1981. Ett äldre exempel är Phebe Fjellströms starkt kritiska anmälan av Birger Steckzéns arbete *Birkarlar och lappar* i Rig 1965. Den ledde till ett genmäle 1966 av Steckzén, som var så kränkande i sin utformning, att recensenten vägrade att bemöta det. I dag är detta genmäle en förbluffande läsning.

1983 tog jag över som redaktör för Rig efter Sigfrid Svensson. Han hade då skött tidskriften i 25 år, större delen av den tiden som pensionär. Som jag förstår det hade han att sköta en sjuklig hustru i hemmet och lämnade sällan Lund. Vi hade en rätt omfattande brevkontakt inför mitt övertagande av arbetet med Rig. Svensson skrev för hand på brevpapper ner sina tankar om redaktörssysslan och de goda råd han ville lämna mig. Han förklarade att han trivts bra med att vara Rigs redaktör, det hade gett honom kontakter med en yngre generation av skribenter vilket han värdesatte. Mig kände han inte personligen men jag hade rätt ofta medarbetat med recensioner under hans tid. Han skrev till min överraskning att han hade läst min doktorsavhandling, som handlade om ett för honom förmodligen helt

främmande ämne, nämligen svensk amatörboxning. Men han skrev att han läst den med stort intresse ”och då skall du veta att jag hör till de personer som aldrig läst en sida av sportavdelningen i en tidning, jag har till och med skrivit till redaktionen för min dagliga tidning och bett dem inte sända med sportbilagan mot nedsatt prenumerationsavgift”. Men han lämnade mig som sagt även råd för det redaktionella arbetet, vilka recensenter han rekommenderade med kommentarer som att den och den var pålitlig men skrev gärna litet för långt. Jag minns rådet att aldrig ge den som inte kommit in med ett utlovat bidrag något nytt uppdrag.

Jag koncentrerade mig på innehållet i Rig och gjorde inga ändringar i layouten. Jag behöll Svenssons upplägg av tidskriften med de årligen växlande färgerna på omslaget (till finesserna hörde att när man efter ett antal år skulle använda till exempel blå färg igen så borde det vara en annan nyans av blått jämfört med förra gången). Jag behöll även Svenssons honorering till skribenterna, även om den var generande låg. Den upphörde dock helt senare, det kändes fånigt att posta 75 kronor till författare som lagt ner möda på att skriva ett bidrag. Jag klistrade också ihop numren på samma sätt som jag antar att Svensson gjort. Det här var före digitaliseringens tid. Jag fick bidragen i maskinskriven text från författarna, den rättades om så behövdes och skickades till Norstedts tryckeri. Så småningom kom spaltkorrektur, vilket jag dels korrekturläste, dels klippte ihop och klistrade in texterna på för-linjerade ark med rätt radantal, som sedan sändes tillbaka till tryckeriet. Klistringen måste verka ålderdomlig idag men var som jag minns den ett riktigt trevligt arbete. Man fick så att säga på hantverkarmått komponera ihop varje nummer.

Jag såg Rig främst som en recensionstidskrift. Det hade den utvecklats till under 1950-talet. Den eller de artiklar som inledde varje nummer skrevs numera inte alltid av

ämnets professorer och docenter utan i ökad omfattning av unga forskare, ibland som vidareutveckling av deras seminarieuppsatser. Ett utmärkt exempel är Anders Perlinge, som skrev en mycket fin uppsats på B-nivån, som jag nästan utan ändringar kunde ta in som huvuduppsats i ett nummer av Rig 1986. Den hette ”Urbana och pagana finansieringsmönster. Social gränsdragning i 1770-talets Uppland” och var ett försök att pröva metoder från Börje Hanssens avhandling *Österlen* på ett material från Mälardalen.

Sigfrid Svensson hade i en artikel 1971 gjort några intressanta iakttagelser rörande Rigs recensioner. Artikeln hette ”Hur med Rigs recensioner” och utgick från en studentuppsats från Frankfurt, där en student hade jämfört tre tyskspråkiga etnologiska tidskrifters recensionsavdelningar. Det handlade om Zeitschrift für Volkskunde i Bonn-Tübingen, Österreichische Zeitschrift für Volkskunde i Wien och Schweizerisches Archiv für Volkskunde i Basel. Den första frågan var hur länge recensionerna dröjde. I den tyska tidskriften hade 48 % (av 116 böcker) recenserats samma år som eller under året efter utgivningen, i den österrikiska tidskriften var motsvarande siffra 91 % (av 79 böcker), i den schweiziska 60 % (av 62 böcker). Svensson räknade ut att motsvarande siffra för Rig 1968–1970 var 59 % (av 177).

Jag kan flika in att när Sigurd Erixon anmälde Gösta Bergs och Sigfrid Svenssons avhandlingar i Folk-Liv, vilket jag nämnde tidigare, skedde det först 1941 eller sex år efter disputationerna! Erixon urskuldar sig i inledningen till anmälningen i Folk-Liv (av båda avhandlingarna samtidigt): ”Under våren 1935 ventilerades vid Stockholms högskola två doktorsavhandlingar i nordisk etnologi, som sedan på grund av brådskande arbetsuppgifter för undertecknad icke blev av mig anmälda, ehuru de på grund av sin art och lödighet voro i allra högsta grad förtjänta därav. Jag begagnar nu tillfället att här i korthet presentera dem.” Denna opponentens senkomna

anmälan av ämnets två första avhandlingar i Stockholm blev blott på sammanlagt fyra sidor. Allt var inte bättre förr.

Den andra frågan i den tyska studentuppsatsen var vilka som recenserade. I den österrikiska tidskriften dominerade redaktören Leopold Schmidt eftertryckligt, han skrev hela 85 % av recensionerna. I den schweiziska tidskriften skrev redaktören Robert Wildhaber 53 % av recensionerna. Den tyska tidskriften och Rig liknade däremot varandra: i den förra skrev 62 olika personer 116 recensioner, i Rig skrev 24 personer 39 recensioner. Den tredje frågan gällde hur stor plats recensionerna tog. Här framstod Rig som den mest utpräglade recensionstidskriften. Här upptogs 53 % av utrymmet av recensioner mot 45 % för Bonn, 32 % för Wien och 31 % för Basel. Recensionerna i Rig var dessutom i genomsnitt längre än i de andra tre etnologiska tidskrifterna.

Jag har roat mig med att göra samma beräkningar som Svensson för två senare årgångar av Rig. Det gäller två år valda på måfå: 1995 och 2015. Det visar sig då att snabbheten i recenserandet ökat markant i jämförelse med Rig 1968–1970 och med två av de tre tyskspråkiga facktidskrifterna på 1960-talet. 1995 var 83 % av de recenserade böckerna högst ett år gamla, 2015 var motsvarande siffror 81 %. Det är goda siffror. När det gäller recensenterna var dessa 1995 18 på sammanlagt 30 böcker, 2015 var de 40 på 48 böcker. Om det ligger ett särskilt värde i att recenserandet är spritt på många händer är situationen i Rig tillfredsställande. 1995 låg man på ungefär samma nivå som 1968, 2015 var spridningen ännu större. När det gäller utrymmet för recensioner i Rig kan följande sägas. 1968–1970 utgjorde recensionerna enligt Svensson 53 % av utrymmet i tidskriften. 1995 var motsvarande utrymme 45 % av innehållet, 2015 utgjorde recensionerna 49 % av utrymmet. Recensionsdelen tycks ha varit ganska oförändrad under andra hälften av den sekellånga historien. Rig gör skäl för att vara en recen-

sionstidskrift och om jag fick bestämma kunde recensionsdelen gärna ha fått vara ännu större.

Med årgången 1996 slutade jag som redaktör för Rig. Jag gjorde det inte för att jag tröttnat, tvärtom fann jag hela tiden arbetet mycket stimulerande och lärorikt. När ett nytt nummer kom ut, hade jag alltid nästa nummer klart i manusform. Det var därför frestande att fortsätta efter nyår med ett nytt utgivningsår, eftersom en fjärdedel av jobbet redan var i hamn. Men jag anade att Humanistiska forskningsrådet, som på den tiden var den ekonomiska garanten för utgivningen, helst såg att redaktörerna skiftade med jämna mellanrum och att man även emellanåt bytte lärosäte. 1997 tog Birgitta Svensson över Rig, hon var då docent i Lund och dit flyttade då redaktionen. Rigs redaktion har under hela sin långa historia antingen funnits i Stockholm eller i Lund. Nu ändrades layouten. Varje nummer fick en särskild bild på omslaget, som anknöt till någon av artiklarna i numret. Det blanka papperet byttes ut mot ett mattare. Och sidantalet fördubblades i ett slag, från 128 sidor till 256 per årgång. Det fördubblade sidantalet betydde naturligtvis mera redaktionellt arbete och Birgitta Svensson hade från början viktig hjälp av Margareta Tellenbach, senare även av Lars-Eric Jönsson.

Innehållsmässigt skulle jag säga att den största förändringen blev att debatter fick ett betydligt ökat utrymme. Birgitta Svensson var redaktör 1997–2003. Hon lyckades faktiskt förse 19 av de 28 nummer hon gav ut under dessa år med särskilda debattavdelningar. Lars-Eric Jönsson, som verkade som redaktör 2004–2013, höll liv i debattavdelningen, låt vara med något mindre intensitet. Av de 38 nummer som han publicerade innehöll 8 debattrubriker. Om man jämför denna debatt kring millennieskiftet med den som fördes i Rig tidigare under 1900-talet slås man av den lugna och sakliga ton som dominerade i texterna. De vällustiga rallarslagsmål, som jag givit några exempel på tidigare, var nu som

bortblåsta. En del doktorsavhandlingar resulterade i ett meningsutbyte, men utan emotionella övertoner. Det var inte heller längre etnologins ämnesföreträdare som med stor auktoritet förde fram sina principiella synpunkter om ämnets metoder och vägval. Så var ju fallet med 1900-talets debatter i Rigs, när Nils Lithberg, Sigurd Erixon, Carl Wilhelm von Sydow och Sigfrid Svensson stod för inläggen. Den mest principiella och därmed mest laddade av debatterna kring millennieskiftet var nog den som fördes mellan etnologen Åke Daun, läkaren Nils Uddenberg och humanekologen Alf Hornborg om kultur och biologi 2001 och 2002. Även meningsutbytet 2004 och 2005 om det sydgötiska huset mellan Gunnar Almevik och Nils-Arvid Bringéus var ganska tillspetsat.

Varför denna scenförändring? Det kan man bara spekulera om. Det har under senare decennier rått en relativ konsensus inom etnologin. Det finns knappast med varandra konkurrerande skolbildningar som slåss om inflytande och tjänster. Doktorsavhandlingar är inte som förr livsavgörande projekt, vars utfall avgör om en karriär öppnas vid universiteten eller inte. Med de reformer på 1990-talet som innebar möjligheter för många universitetslärare att söka befordringsprofessurer avdramatiserades professorstiteln, somliga skulle väl säga att den devalverades. Detta minskade nog incitamenten till stridbara inlägg i interna debatter. Man behövde så att säga inte ta heder och ära av sina kolleger för att bli professor. I samma riktning verkade förmodligen en ökad spridning och individualisering av valet av avhandlingsämnen och forskningsområden. I den äldre folklivsforskningen fanns det en gemensam uppfattning om vad man skulle syssla med, det traditionella bondesamhället, och forskarna delade i stort synen på mål och metoder. Men därmed fanns också en betydligt större risk för att man trampade in på varandras sakområden. De häftigaste debatterna ägde rum mellan forskare som sysslade med samma område men som tolkade fakta på det-

ta område på olika sätt. I dagens individualistiska etnologi mutar forskarna däremot gärna in ganska avgränsade, ibland aparta fält. Det finns knappast opponenter som kan sätta sig in i detaljerna i deras undersökningar utan diskussionerna på disputationerna handlar mer om den teoretiska inspirationen och allmänna övergripande synpunkter. Detta är sällan lika eldfängt stoff som det kunde vara när kustfiskeexperterna Olof Hasslöf och Johan Pettersson kritiserade varandras avhandlingar på 1950-talet eller när Birger Steckzén och Phebe Fjellström diskuterade birkarlarna i Lappland på 1960-talet.

Lars-Eric Jönsson tog under sin redaktörstid initiativ till en intressant serie artiklar om etnologiska klassiker (2006, 2007). Den omfattade fem arbeten: *Svensk byggnadskultur* (1947), *Österlen* (1952), *Hästslakt och rackarskam* (1962), *Geisterglaube in Ingermanland* (1962) och *Den kultiverade människan* (1979). Alla skildrades inte lika positivt. Jönsson skrev själv om Sigurd Erixons *Svensk byggnadskultur*, som han i mina ögon onödigt nedlåtande kallade för "ett betydelselöst monument". Men man kan knappast lasta Erixon för att dagens etnologer inte är intresserade av ämnet. Erixons bok är en systematisk genomgång av ett ofantligt inventeringsmaterial, där författaren drar en rad slutsatser om hustypernas historia och utbredning. En del av dessa slutsatser kan säkert ifrågasättas, men så länge ingen försöker göra detta förblir *Svensk byggnadskultur* det bestående verket på detta fält. Man skulle naturligtvis kunna tänka sig en konstruktiv kritik med hjälp av 1700-talets och 1800-talets utförliga husesynsprotokoll för att bedöma representativiteten i Erixons studie. Men om en sådan seriös utvärdering en gång kommer att göras lär den nog inte göras av en etnolog.

2013 flyttades Rigs redaktion från Lund tillbaka till Stockholm. Docenten Simon Ekström blev ny redaktör. Årgången 2014 var den sista som gavs ut av Föreningen för svensk kulturhistoria. Den direkta anledning-

en var att det statliga Vetenskapsrådet, vars bidrag varit nödvändiga för att möjliggöra utgivningen av Rig, hade börjat ompröva sitt stöd till en rad fackorgan på det humanistiska fältet. Utan detta bidrag kunde tidskriften inte existera. I det läget togs kontakter med Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur, som har sitt säte i Uppsala, vilken glädjande nog förklarade sig villig att överta utgivningen. Från 2015 inträdde Akademien som huvudman och inrymde Rig med sina andra i vid mening kulturhistoriska tidskrifter, sådana som *Ethnologia Scandinavica*, *Arv*, *Namn och bygd* och *Svenska landsmål och svenskt folkliv*. Föreningen för svensk kulturhistoria gick i graven efter 97 år och ersattes av rikets enda kungliga akademi med inriktning mot folklivskultur.

Är då Rig i dag en etnologisk eller en kulturhistorisk tidskrift? I denna översikt av de gångna hundra åren har jag pekat på att det först var i slutet av 1940-talet och på 1950-talet, som tidskriften fick en slagsida åt folklivsforskningen. Det var då som recensensavdelningen växte ut till ungefär halva sidantalet och det var då som det blev en oskriven regel att alla folklivsforskningens eller etnologins doktorsavhandlingar skulle anmälas i Rig. Men det skedde i en tid när man kan säga att folklivsforskningen var ett utpräglat kulturhistoriskt ämne, låt vara med fokus på just bondekulturen.

Detta har förändrats under slutet av 1900-talet. Ämnets både kulturhistoriska och historiska karaktär har successivt försvagats. Det har då blivit naturligt att låta kulturhistoriskt intresserade forskare från andra discipliner få ökat utrymme i Rig och samtidigt sträva efter att i ökad omfattning låta kulturhistorisk litteratur i till exempel historia, konstvetenskap, idéhistoria, ekonomisk historia eller kulturgeografi anmälas i tidskriften.

För att se om det verkar ha varit så har jag närmare granskat innehållet i årgångarna 1970, 1980, 1990, 2000 och 2010. Jag har försökt avgöra hur stor andel av skribenterna i

Rig, såväl artikelförfattare som recensenter, som varit etnologer. Svaret är för 1970 61 %, för 1980 66 %, för 1990 74 %, för 2000 78 % och för 2010 69 %. En ganska stabil majoritet, möjligen också ett svagt ökande andel. Om man sedan ser efter hur stor andel av den recenserade litteraturen som utgörs av etnologi blir siffrorna för 1970 38 %, för 1980 37 %, för 1990 31 %, för 2000 54 % och för 2010 55 %. Här skedde uppenbarligen en klar ökning av andelen etnologisk litteratur vid millennieskiftet. Siffrorna för den recenserade litteraturen skall dock tas med en viss nypa salt. Det är svårare att bestämma vad som är etnologisk litteratur än vilka skribenter som är etnologer. Men jag tolkar ändå siffrorna som att folklivsforskningen (etnologin), som inte hade någon dominerande roll i Rig under de första decennierna, fick det under den senare delen av seklet. Först mot slutet av seklet blir huvuddelen av den recenserade litteraturen etnologisk. Det beror nog till stor del på det snabbt växande antalet etnologiska avhandlingar mot sekelslutet. Praxis var ju att alla dessa skulle anmälas i Rig. Men tydligt är också att majoriteten av skribenterna i Rig varit etnologer, från 1970 i varje fall men troligen ända sedan 1950-talet. De etnologiska redaktörerna har till stor del vänt sig till ämneskolleger för att få recensioner, även om dessa då ofta behandlat kulturhistoriska arbeten i andra discipliner. Detta kan kanske också tolkas som att det varit lättare att motivera etnologer att skriva i Rig än forskare i andra ämnen. Sammanfattningsvis skulle jag nog vilja påstå att Rigs 400 häften från 1918 till 2017 är en guldgruva för den som intresserar sig för kulturhistorisk forskning i allmänhet och etnologjämnets utveckling i synnerhet.

*Mats Hellspong, professor emeritus*  
Stockholm

Nyckelord: kulturhistorisk tidskrift, recensioner, anmälningar av doktorsavhandlingar, debatt, etnologins utveckling

## SUMMARY

Reflections on a Century of *Rig*

The journal *Rig* was founded in 1918 and this year celebrates its centenary. It was started by the Association for Swedish Cultural History (Föreningen för svensk kulturhistoria), which was founded the same year to serve as a forum for research in cultural history. The name *Rig* was borrowed from “The Lay of Rig” in the *Poetic Edda*. This poem tells of how the god Heimdall, also called Rig, wanders through the world visiting the homes of people in different classes of society. The story is regarded as the oldest concrete description of social classes in the Nordic countries. In 1918 Sweden also acquired its first professorship of folklife studies (ethnology) at the Nordic Museum and Stockholm University College. During the first few decades it was primarily archaeologists, ethnologists, historians, and art historians who contributed to the journal. At first reviews had only a minor role in *Rig*, but from the end of the 1930s they were given greater space. The journal had shaky finances for a long time, being wholly dependent on private donors. But throughout its hundred-year history *Rig* has appeared four times annually, during the first decades often in the form of two double issues.

From 1949 *Rig* was published in collaboration with the Nordic Museum and the Folklife Archives in Lund. It could be said that folklife studies or ethnology began to dominate the journal around this time. All the editors of *Rig* since 1947 have been ethnologists, working either in Stockholm or in Lund. Through time *Rig* developed into a review journal, with roughly half the content being reviews of literature on ethnology or cultural history. From around the 1950s one can count on finding most ethnological dissertations reviewed in *Rig*.

The journal has also played an important part as an arena for debate in ethnology. Reviews of dissertations have not infrequently led to animated discussions between authors and reviewers. The space devoted to debate has been particularly large in recent decades. If we compare these later debates with those in older issues of *Rig*, one can say that debates in the past often tended to be conducted in a more acerbic and emotional tone.

*Rig* in recent decades has likewise been dominated by ethnologists as authors of articles, and around half of the reviewed literature is ethnological. The latter is largely due to the tradition that all doctoral dissertations in ethnology are normally reviewed in *Rig*. At the same time, it is a fact that ethnology in Sweden since the end of the twentieth century has been developing in the direction of the social sciences, and there are fewer researchers oriented to history and cultural history. This will probably have the consequence that *Rig* will increasingly regain its original character of dealing with cultural history in general, as a journal that is open to many historically oriented humanistic disciplines. Since 2015 *Rig* has no longer been published by the Association for Swedish Cultural History, which has ceased to operate. It is now published by the Royal Gustavus Adolphus Academy in Uppsala, an academy with a special focus on Swedish folk culture.

Keywords: journal of cultural history, book reviews, notifications of new dissertations, debates, the development of Swedish ethnology

Översättning Alan Crozier